

Թ Օ Ս Ն Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԴԵՍ ՇԱՔԱԹԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԴԱՅԻՆ

Թիւ 2

1888

Ապրիլ 16

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Ծ Ա Ղ Կ Ա Ձ Ա Ր Դ

Աւասիկ զատկական օրերն գրեթէ հասած են, յորս մարդուս հոգին պէտք ունի մխիթարութեան եւ ցնծութեան: Այսպիսի սուրբ օրերու մէջ մարմինը կը խոնարհի Աստուծոյ առջեւ եւ հոգին հոլաթեւ կը սաւառնի ի վեր յերկին: Ո՛րքան մարդս խանդավառ կը յափշտակուի, կզմայլի կաթողին, երբ կը լսէ աշխարհի փրկչին վրայ կատարուած այն խորհրդաւոր տնօրինութիւններն, որք գերազոյն եւ ազնուագոյն բարոյականի մը ամենազգու դասեր եւ խրատներ են արդարեւ: Ո՛րքան Հայ քրիստոնեայ մը կը հրճուի եւ կը սխրանայ ի լուր այն երգոց եւ շարականաց, որ մեր երանաշնորհ Նախնեաց սրտէն բղխած եւ գրչէն ծնած են, այնքան գեղեցկայարմար, այնքան գեղեցկահիւս, զոր նկարագրել մեր գրչէն չատ վեր, չատ բարձր է:

Այսպիսի օրերու մէջ մարդս բարոյականի վսեմ դասեր լսելու է, որպէս զի սիրտն ու հոգին պարարի ի լոյս ճշմարտութեան: Այսպիսի խորհրդաւոր օրերու մէջ պէտք է ամէն Քրիստոնեայ սեւեռէ իւր աչերն այն փրկչին վրայ, որ մարդ-

կային ազգի փրկութեան միակ զոհն եղաւ, զոհ խաչի մահ-
ուամբ: Հետզհետէ մթին ամպեր, որոտագող փայլատակներ
կանցնին այն գլխին վրայէն, որ անվրդով կը նայէր աշխար-
հի վաղանցուկ փորձանաց եւ յարափոփոխ վիճակի: Յիսուս
վաղիւ թագաւոր երուսաղէմի մէջ, իսկ քանի մը օր յետոյ
հոն՝ նոյն քաղաքին մէջ իբրեւ չարագործ կը դատապարտուի
ի մահ: Յիսուս երկրպագու վաղիւ ամբողջ ժողովրդէ մը,
իբրեւ ճշմարիտ բարերար, իսկ քանի մը օր յետոյ նոյն ժո-
ղովրդէն կամբաստանուի իբրեւ հայհոյիչ օրինաց, դաւաճան
կրօնից: Յիսուս վաղիւ քահանայապետաբար կը խարազանէ
սրբապիղծներու բանակ մը, իսկ քանի մը օր յետոյ կը խա-
րաղանուի ծառայաբար քահանայապետական հրոսակէ մը:

Յիսուս իւր թշնամիներէն հալածական կը դեգերի, մինչ
յանկարծ օր մը իւր աշակերտներուն անխռով կը հրամայէ.
«Եկայք, երթիցուք միւսանգամ ի Հրէաստան»: Աշակերտք
կը պատասխանեն, «Ռաբբի, Վարդապետ, այժմ եւս խնդրէին
զքեզ Հրեայքն քարկոծ առնել, եւ դարձեալ երթաս անդրէն»:
Յիսուս չվարանիր. «Ո՞չ երկոտասան ժամ է աւուր, եթէ ոք
գնայ ի սուրնջեան, ոչ գայթակղի, զի զլոյս աշխարհիս այ-
սորիկ տեսանէ»: — Մարդկային կենաց օրերը չատ կարճ են,
մարդ բաւական է որ ի լոյս երթայ, այսինքն բարոյական
կեանք ունենայ, չվտանգիր —: Յետոյ Ղազարոսի մահը
յայտնեցով կը յաւելու. «Եւ ես ուրախ եմ վասն ձեր, զի
դուք հաւատասցիք ինձ»: Յետոյ կերթայ ի Բեթանիա, հոն
կը խռնուին Հրեայք եւ ունկնդիր կը լինին հիւսնալի խո-
սակցութեան մը, վասն զի Մարթա՝ քոյր Ղազարու, Յիսու-
սի ընդ առաջ կը վազէ եւ կաղաղակէ. «Տէր, եթէ աստ
լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ, այլ եւ արդ գիտեմ,
եթէ զոր ինչ խնդրեսցես յԱստուծոյ, տացէ քեզ Աստուած»:
Յիսուսի պատասխանը կարճ ու կտրուկ է. «Յարիցէ եղբայրն
քո»: Մարթա կը պատասխանէ. «Դիտեմ, զի յարիցէ ի յա-
րութեան յաւուրն յետնում»: Յիսուս այդ կնոջ նայելով
աստուածափառ ձայնիւ կը գոչէ. «Ես իսկ եմ յարութիւն
եւ կեանք, որ հաւատայ յիս, թէպէտ եւ մեռանի, կեցցէ,
եւ ամենայն օր կենդանի է եւ հաւատայ յիս, մի մեռցի ի

յաւիտեան, հաւատամս այսմիկ»։ Յիսուսի այս բարբառն այնպէս խորաթափանց կը մտնէ ի սիրտ Մարթայի, եւ կը վառէ նորա միտքն ի լոյս հաւատոյ, որ իսկոյն կը դաւանի հաւատոյ բուն հանգանակը. «Այո՛, Տէր, ես հաւատացի, եթէ դու ես ֆրիստոսն որդի Աստուծոյ՝ որ յաշխարհ գալոց էիր»։ Մարթայի քոյրն եւս Մարիամ կը հասնի, Յիսուսի ոտներուն կը փարի եւ արտասուեալ որ սէօք կը գոչէ. «Տէր, եթէ աստ դիպեալ էիր, ոչ էր մեռեալ եղբայրն իմ»։ Յիսուս տեսնելով ամբողջ որ կարտասուէր, կը խոսի, կը հարցընէ. «Ուր եղիք զնա»։ Եւ ահա աղաղակ ամէն բերնէ. «Եկ եւ տես»։

«Եւ արտասուեաց Յիսուս»։

Ո՛ր արտասուք, որք նշանակ էիք սիրոյն Յիսուսի, որ ունէր իւր բարեկամին — համօրէն մարդկութեան — վրայ։ Ո՛ր արտասուք, որք յորդորակ էիք մեզ լալու համար մեր սիրեւեաց գերեզմաններուն վրայ։ Ո՛ր արտասուք, որք միութեան կապ էք ընդ մէջ կենդանեաց եւ մեռելոց։ Լացաւ Յիսուս, որպէս զի իւրայինք ուսանին թէ բարեկամը կը սիրուին ոչ թէ միայն ի կենդանութեան, այլ յետ մահու եւս։ Այս վսեմագոյն բարոյական է քրիստոնէական կրօնի։

Յիսուս կը հրամայէ տապանաքարը ի բաց հանել, բազկառարած կաղօթէ առ Հայր, եւ ապա որոտագին կը ձայնէ. «Ղազարէ. արի, եկ արտաք»։ Ժողովուրդն ահաբեկ կը ծռի կը նայի դէպ ի փոս գերեզմանի։ Եւ ահա մեռելն է, չորեքօրեայ, գրեթէ հոտած մեռելն է որ կերերայ։ Մի եւ նոյն ձայնը նորէն կը լսուի, «Լուծէք զդա եւ թողէք երթալ»։ պատուեցէք պատանքը եւ թողէք որ Ղազարոս տեսնուի ողջ եւ առողջ. Յովհ. ԺԱ. 1—43։

Ժողովուրդը սարսափահար կը ցրուի, ամէն ուրեք կը տարածուի կը հռչակուի այս հրաշք։ Յիսուսի թշնամիք կորագլուխ կը լսեն, կը շուարին եւ կը շփոթին, իրարու կը հծծեն. «Ի՞նչ ընենք, այս մարդն այսքան հրաշքներ կը գործէ, եթէ թողունք զնա այսպէս, աշխարհ պիտի հաւատայ նմա»։ Ես որպէսզի ազգասիրութիւնն ու հայրենասիրութիւնն մասնակից ընեն իրենց չարահնար խորհրդոց,

զարհուրելով մը կը յաւելուն. «Գայցեն Հոռոմք եւ բառնայցեն զազգ մեր եւ զտեղի»․ այսինքն Հռովմէական պետութիւնն, որոյ Հրէաստան հպատակած էր յայնժամ, պիտի գար կործանել հայրենի տունն ու ջնջել ազգն ի պատիժ ապստամբութեան մը՝ որ անպատճառ պիտի ծագէր Յիսուսի երեսէն. ուստի՝ որ զարհուրելին է, հայրենասիրական ու ազգասիրական այս տեսակէտով անմեղի մը, նոյն իսկ բարեգործ եւ բարեգութ արդարի մը, թո՛ղ Աստուծոյ որդւոյ մը, մտնը կորուշեն, անլուր վճիռ մը հնարելով եւ արձակելով. «Թէ լաւ է մարդոյ միոյ մեռանել, քան ամենայն ժողովրդեան» Յովհ. ԺԱ. 47—55:

Այլ սակայն ըստ առածին թէ «Խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ,» մինչ Յիսուսի թշնամիք այսպէս կը խորհին եւ կը վճռեն, ահա նոր իմն տեսարան. Երուսաղէմ կը դըրդի, բերնէ բերան ձայն մը կը լսուի, կոլորտանայ. «Ելէք, ելէք, ընդ յառաջ, զի ահա գայ թագաւորն Իսրայէլի»։ Ժողովուրդը գունդագունդ կը վազէ ընդ առաջ Մեսիային։ Շատերն իրենց հագուստներ գետնի վրայ կը փռեն, թագաւորական պատիւ տալով Յիսուսի, որ արքայաբար կը յառաջանար դէպ ի տաճարն իշու մը վրայ նստած, եւ քահանայապետաբար կը մտնէր հոն ի ձայն Ովսաննայից, զոր Իսրայէլեան մանկտին կը հնչեցնէր ի ձեռին բռնած արմաւենիի եւ ձիթենիի կանաչադեղ ճիւղեր։ Կը կատողին Յիսուսի թըշնամիք. կը փսփոսան իրարու ականջին. «Կը տեսնէ՞ք, ինչէր կը լինին, ահա աշխարհ ամենայն զինի նորա երթայ»։ Ուստի կատաղաբար կը մօտենան առ Յիսուս, «Կը լսե՞ս, վարդապետ, զի՞նչ ասեն դոքա. — Դաւթի որդի, Իսրայէլի թագաւոր։ Սաստեա ուրեմն, զի լռեսցեն»։ Իսկ Յիսուս որ աշխարհի հետ քաղաքական գործ չունէր, աներկիւղ կը պատասխանէ. «Եթէ դոքա լռեսցին, քարինքդ աղաղակեսցեն»։ Ահա այսքան մեծ եղած էին Յիսուսի բարիքն առ ժողովուրդն. Մատթ. ԻԱ. 1—18:

Այլ սակայն Յիսուս հակառակ իւր թշնամեաց կեղծուպատիր հայրենասիրութեան ու ազգասիրութեան, ցոյց տուաւ իւր խորին ու անկեղծ զգացումներն, զորս ունէր

իւր հայրենեաց ու ազգին վրայ, վասնզի լացաւ, լացաւ ա-
սերով. «Ա՛հ, Երուսաղէմ, եթէ գիտնայիր այցելութեան այս
օրը, այլ սակայն, աւանդ, չգիտցար. քիչ ժամանակէն դուն,
Երուսաղէմ, դուն քարուքանդ պիտի լինիս, եւ ցանուցիր
պիտի լինի իմ ազգս, իսրայելը». Ղուկ. 29—40: Լացաւ
Յիսուս, որպէսզի իւրայինք ուսանին թէ հայրենիք ու ազգ
կը սիրուն ի սրտէ:

Իսկ ո՞վ են սոքա, որք յԵրուսաղէմ կը մոնեն, պարթե-
ւական ունին հսկայ հասակ, սեւ ու աղու աչեր: Սոքա ոչ
Հրեայ, ոչ Հռովմայեցի, ոչ Յոյն եւ ոչ Ասորի են. սոքա
Հայեր են, դեսպանք թագաւորին Աբգարու, որք կը մօտե-
նան փրկապոսի եւ կաղաչեն ասելով. «Տէր, կամիմք զՅի-
սուս տեսանել»: Եւ Յիսուս կը խայտայ գոչելով. «Եհաս
ժամ զի փառաւորեսցի Որդի մարդոյ». Յովհ. ԺԲ. 20-25:
Ջարմանալի բան. Յիսուս արդէն սոյն օրն կը վայելէր աշ-
խարհի մեծագոյն փառքը, այն է արքայական պատիւ, յան-
կարծ նոր փառքի մը վրայ կը խօսի, եւ աշակերտաց միտքն
յապուշ կը կրթէ, այո՛, նոր փառքի մը, իւր յաւիտենական
թագաւորութեան, զի պիտի տիրէր ոչ թէ միայն իսրայէլի,
այլ եւ հեթանոսաց — բոլոր մարդկութեան —, պիտի տի-
րէր երկնքէն — բարոյապէս: Վ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ⁽¹⁾

ԹՈՒՂԹ ՊՈՂՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ԱՌ ՓԻԼԻՊՊԵՑԻՍ ՓԻԼԻՊ. Դ. 4—7 Է. ԿԻՐ. ՄԵԾԻ ՊԱՆՈՅ

Ուրախ եղէք միշտ Տէրամբ, կը կրկնեմ, ուրախ եղէք:
Ձեր հեզութիւնը թող յայտնի լինի ամէն մարդոյ. Տէր մերձ
է: Մի հոգայք, ձեր խնդրուածները աղօթիւք, պաղատանօք
զոհութեամբ թող Աստուծոյ լսելի լինին: Եւ Աստուծոյ խա-
ղաղութիւնն որ ամէն մտքէ վեր է, թող պահէ՛ ձեր սիրտն
ու միտքն ի Յիսուս Քրիստոս:

(¹) Ս. Քրոց այն բոլոր մասերն որք ի խրատ ուղղութեան մարդկային
բարոյականի են, որք մանաւանդ յեկեղեցւոջ եւս կը կարդացուին, հան-
դիսիս «ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ» վերնագրին եւս մասն կը կազմեն:

ԴՌՆԲԱՑԷՔ

Կ Ա Մ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Հայաստանեայց եկեղեցին այս երեկոյեան ժամերգութեան կից կը կատարէ մի արարողութիւն ի խորհուրդ կասարածի աշխարհի եւ դասասանի առաջ: Մեր եկեղեցւոյ երանաշնորհ հարք իրենց բովանդակ ջանքն ու մոռձութիւնը նըւիրած էին իրենց բանաւոր հօտին յիրկութեան. նորա համար կը գրէին, նորա համար կերգէին. կը աքնէին կը տառապէին ամենայն երկայնմոռութեամբ, որպէս զի հաւատացելոց սիրտը ցրտացնելով աշխարհի մոլորեցուցիչ հաճոյքներէն կապեն յերկիւղն Աստուծոյ: Սոյն ճշմարիտ հովուութեան ապացոյցներն են մեր նախնեաց գրեթէ բովանդակ գրուածները, որք Աստուծոյ վրայ կը խօսին եւ հոգւոց յիրկութեան կը ծառայեն. եւ երգած են այնքան եռանդուն եւ այնքան սըրտաշարժ, որ ամենէն ամուլ սրտերն անգամ գէթ պահ մը կզգածունին եւ արհամարհանօք կը հային աշխարհային հաճոյից վրայ: Հաստատելու համար մեր նախնեաց այս հոգեւէր ընթացքը կը յիշատակենք Դռնբացէքի արարողութիւնը զոր միայն Հայաստանեայց եկեղեցին կը կատարէ եւ ոչ ուրիշ մի քրիստոնեայ ժողովուրդ: Այս երեկոյին մինչյատենի եկեղեցւոյ կը կատարուի փառաւոր գալուստն Քրիստոսի ի քաղաքն Նրուսաղէմ եւ շարականք կերգեն. «Ուրախ լեր սուրբ Եկեղեցի, ի գալստեան սուրբ Միածնի, ուրախ լեր եւ ցնծա հանդերձ ամենայն սրբովք». եւ սիրտք հաւատացելոց կը թնդան ընդ գալուստ փեսային, ահա Աւագ խորանը ծածկող վարագոյրին առջեւ քահանայք եւ գպիրք կը ծնրագրեն ի բեմի, եւ ժողովուրդք յատենի եկեղեցւոյ. եւ ապաշխարութեան շարականք ողբածայն կերգունին այնքան սրտաշարժ, որով համայն ներկայք ի արամութիւն եւ ի զեղջ մեղաց կը համակին: Իսկ ապա տեսուչն հոգւոց լալագին կը գոչէ. «Բաց մեզ՝ Տէր, զգուռն ողորմութեան, որ ողբալով կարդամք առ քեզ:»

Ի՛նչ ահաւոր եւ սրտաշարժ տեսարան. քիչ մը առաջ եկեղեցին անհուն ցնծութեամբ կը հրճուէր ողջունելով մարդասէր փրկչին մարմնատեսիլ այցելութիւնն. իսկ այժմ ահիւ եւ դողութեամբ կը փափաքի մոռնել ընդ դուռն երկնից : Եւ ահա պատասխան ի ներքուստ . «Ո՛վ ես սուքա, զի բացից, զի այս դուռն Տեառն է եւ արդարք միայն մոռանեն ընդ սա : »

Վերստին թախանձագին աղաչանք . «Միայն արդարները չեն մոռներ, այլ մեղաւորներն ալ խոստովանութեամբ եւ ազալխարութեամբ արդարանալով կը մոռնեն այդ դռնէն : » Վերստին չարականք . եւ կը կրկնուի ձայնն աղիողորմ . «Բաց մեզ՝ Տէր» : Ուր ուրեմն ձայն արարչին Աստուծոյ կը լսուի . «Եկայք, օրհնաւք Հօր իմոյ, Ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի» : Եւ ահա կը բացուի վարագոյր խորանին, եւ ժողովուրդն ահիւ եւ երկիւղածութեամբ եւ վառ մոմ ի ձեռին կերկրպագէ յողջոյն հոգեւոր տեսոյն Քրիստոսի : Այսպէս մեր երանաշնորհ նախնիք ժողովրդեան զգացումներն ի սէր յաւիտեական փառաց վառելու համար հին աշխարհս կը կապեն նոր աշխարհի հետ . եւ երկոքին եկեղեցիք — զինուորեալն եւ յաղթականն — գիրկընդխառն կը միանան այսօր անպատում ուրախութեամբ : Այս յորպիսի գերագոյն եւ գործնական դաս է բարոյականի . ըստ Աւետարանի «Ես լոյս յաշխարհ եկի, զի ամենայն որ հաւատայ յիս, ի խաւարի մի մնացէ : Եւ եթէ ոք լուիցէ բանից իմոց, եւ ոչ պահեսցէ, ես ոչ դատեմ զնա... Գո՛յ, որ դատէ զնա, ԲԱՆՆ — ճշմարտութիւնն — զոր ես խօսեցայ, նա դատէ զնա յաւուրն յետնում» :

Ծանօթ. — Ի հնումն ապաշխարողք արժապոյ եկեղեցւոյ կամ ի գաւթի կաղօթէին, եւ յես Արժակման աղօթից կը մտնէին ի ներքս : Ի պահպանութիւն այս սովորութեան ժամագիրքն արժապոյ դրան ի գաւթին կալ կը հրամայէ եւ այնպէս կատարել Դռնբացի արարողութիւնը, եւ ի վերջն երգելով «Զողորմութեան քո զրուռն բաց մեզ, Տէր». շարականն մտանել ի ներքս յեկեղեցի :

ԱՒԱԳ — ՇԱԲԱԹ

ԱՒԱԳ ԵՐԿՈՒՇՍԹԻ. — Յիսուս այս առաւօտ Բեթանիայէն, ուր գիշերած էր, յերոուսաղէմ կը դառնայ, բայց որովհետեւ անօթի էր, երբ կը տեսնէ թղենի մը, կը մօտենայ եւ ահա տերեւ միայն կը գտնէ եւ ոչ պտուղ, ուստի կըսէ. «Այսուհետեւ ո՛վ թղենի, յաւիտեան չունենաս պտուղ»։ Եւ ահա թղենին կը չորնայ. — օրինակ նոցա, որք թէեւ Աստուծոյ շնորհաց մէջ ծնած ու սնած են, այլ անպտուղ ունին կեանք, այսօր եւս Յիսուս տաճարին մէջ կուսուցանէ, ծերք եւ քահանայապետք ի վուր կը հարցանեն թէ «Որո՞վ իշխանութեամբ» կը գործէ, ո՞վ առաւ «Այդ իշխանութիւն»։ Յիսուս ցոյց տալու համար սոցա թէ այլ եւս հին Իսրայէլեան եկեղեցին պիտի դադրի եւ պիտի յաջորդէ նոր մը, երեք առակներ կը զրուցէ կնքելով, թէ «Մաքսաւորք եւ պոռնիկք յառաջեացեն քան զձեզ յարքայութիւն երկնից», թէեւ յարելով միանգամայն թէ այդ երկնային արքայութեան համար «Բազումք են կոչեցեալք, այլ սակաւք են ընտրեալք»։ Մատթ. ԻԱ. 18, ԻԳ. 15։

Յիսուս մինչդեռ ճամբան Առաքելոց առանձինն կը ծառուցանէ թէ ի մօտոյ պիտի մատնուի եւ դատապարտուի մահուան։ Զարմանք. կին մը, մայր Զեբեդեայ որդւոց, իւր զաւակներովը մէկտեղ, որք Առաքելոց ընկեր էին, կը ծընրադրէ եւ Յիսուսէն կը խնդրէ. «Ասա, զի նստցին սոքա՝ երկու որդիքս իմ, մի ընդ աջմէ քումմէ եւ մի ընդ ահեկէ յարքայութեան քում»։ Տասն Առաքեալներն իրենց երկու ընկերաց այս փախաքին վրայ կը բարկանան։ Իսկ Յիսուս փառասիրական ամէն ձկտում իւր Առաքելոց որսէն արմատախիլ ջնջելու եւ իւր նպատակն ու պաշտօն անդամ մը եւս չեղտելու համար կըսէ. «Որ կամիցի ի ձէնջ առաջին լինել, եղիցի ձեր ծառայ»։ Եւ թէ «Ոչ եկն Որդի մարդոց պաշտօն առնուլ, այլ պաշտել, » ծառայել եւ ապա նահատակուիլ «Փոխանակ բազմաց» Մատթ. 17—28։

Այս երկու Աւետարաններէն զատ, այսօր երեկոյին Հայոց եկեղեցին կընթեռնու Ս. Գրքի Ծննդոց առաջին գլուխ-

ներն ի յիշատակ արարչագործութեան եւ անկման առաջին մարդոյն :

ԱՒԱԳ. ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ . — Յիսուսի թշնամիք կը խորհին զնա պետական դաւաճանութեան յանցանաց մէջ բռնել, ուստի կը հարցանեն կեղծաւորաբար. « Վարդապետ, գիտեմք, զի ճշմարիտ ես, եւ ոչինչ փոյթ է քեզ զումէքէ, զի ոչ հայիս յերեսս մարդկան, այլ ճշմարտութեամբ զճանապարհն Աստուծոյ ուսուցանես, արդ՝ ասա մեզ, արժան է հարկս տալ կայսեր թէ ոչ, տացո՞ւք եթէ ոչ տացուք » : Յիսուս դահեկան մը առնելով կը հարցանէ, « Ո՞յր է պատկերս այս կամ գիր » . եւ նոքա ասեն ցնա . « Կայսեր » :

— « Երթայք, դուք զկայսերն՝ կայսեր, եւ զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ » : Յետոյ Սաղուկեցիները կը պապանձեցնէ ի մասին մեռելոց յարութեան, կը յորդորէ սիրել զԱստուած եւ զընկեր, զգուշանալ կեղծաւոր բարեպաշտութեան ձեւերէ եւ գործերէ, կը գովէ Գանձանակը երկու լուսայ ձգող այրին, « Գանգի ամենեքին յաւելորդաց իւրեանց արկին, այլ նա ի չքաւորութենէ իւրմէ զամենայն ինչ զոր ունէր, արկ գոյիւ չափ զկեանս իւր » . — Ապրուսին դրամը . Մարի . ԺԲ . 15—44 :

Յիսուս կը նկարագրէ տաճարին եւ Երուսաղէմի մօտաւորւտ կործանումը, թէ սուտ Բրիստոսներ պիտի երեւին, թէ աշխարհս մեղօք պիտի ապականի եւ յայնժամ պիտի գոյ Որդի մարդոյ ի դատաստան, պիտի վարձատրէ զնոսա, որք հինգ իմաստուն կոյսերուն նման վառ պահած են հաւատոյ լոյսն իրենց սրտին մէջ ԲԱՐՆՂՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ, այսինքն անօթիին հաց, ծարաւին ջուր . մերկին հագուստ, հիւանդին եւ բանտարկեալին այցելութիւն տուած են եւ պանդխտին — ղարխին — խնամք տարած են . իսկ նոքա պիտի պատժուին, որք յիմար կոյսերուն նման անպատրաստ կը գտնուին, բարեգործութենէ հեռի կենցաղ ունեցած են, եւ քանքարաթաղոյց ծառային նման Աստուծոյ իրենց պարգեւած շնորհները գործածելով, չեն չահած իրենց հոգին, յետոյ կը մարգարէանայ . « Գիտե՞ք, զի յետ երկուց աւուրց Զատիկ լինի, եւ Որդի մարդոյ մատնի ի խաչ ելանել » . Մատթ . ԻԴ . ԻԵ :

Եկեղեցին եւ այս երեկոյին Ս. Գիրքն ընթեռնելով կը յիշատակէ, Զրհեղեղն եւ Նոյայ տապանի հանգիստն ի լերինն Արարատայ, ի Հայոց աշխարհ:

ԱՒԱԳ ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. — Քահանայապետք, ծերք եւ դպիրք կը խորհին Յիսուսը բռնել: Յուդա կը դաշնակցի եւ ի փոխարէն կը սակարկէ: Կին մը ծանրագին իւղով կօծէ Յիսուսը, աշակերտք կը տրտնջան ըսելով: «Ընդէ՞ր է կորուստ այդ իւղոյդ»: Յիսուս կը պատասխանէ. «Արկանել դորա զիւղը ի մարմին իմ առ ի թաղելոյ զիս նշանակեաց»: Կը գովէ այս կնոջ հաւատքը եւ կը պատուիրէ աշակերտաց, թէ «Ուր քարոզեսցի Աւետարանս այս ընդ ամենայն աշխարհ, խօսեսցի եւ զոր արար դա, ի յիշատակի դորա»: Մատթ. ԻԶ. 3—17: Մարկ. ԺԴ. 1—12:

Եկեղեցին այս երեկոյին Ս. Գիրքն ընթեռնելով կը յիշատակէ Սողոմ եւ Դոմոյ քաղաքաց կործանումը հակառակ Աբրահամու բարեխօսութեանն առ Աստուած, զի Աբրահամ կը կարծէր թէ կը գտնուէին անշուշտ քանի մը արդարներ, որոց ի շնորհս Աստուած անշուշտ խնայելու էր այդ քաղաքաց⁽¹⁾:

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. — Յիսուս տրտում է յերեսաց թերհաւատութեան իւր ազգին. կաղօթէ. «Հայր, փառաւորեա զանունքոյ»: Եւ ահա պատասխան երկնքէն, «Եւ փառաւոր արարի եւ դարձեալ փառաւոր արարից»: Ժողովուրդը կը կարծէ թէ որոտում եղաւ եւ կամ հրեշտակ խօսեցաւ վերէն: Յիսուս յայտարարելով թէ այժմ «Դատաստան է աշխարհիս այսորիկ, կը յորդորէ ժողովրդեան «Հաւատալ ի լոյսն», Յովհ. ԺԲ. 17:

Եկեղեցին այսօր Ճաշուին Ապաշխարութեան կարգ կը կատարէ, որպէսզի ըստ առաքելական կանոնաց հաւատացեալք յետ ապաշխարութեան հաղորդուին այսօր Ս. մարմնոյ եւ արեան Տեառն ի ցերեկի: Խորանը վարագուրով ծած-

(¹) Այս չորս օրերու մէջ Թէեւ խորանն է բաց, այլ Ս. Պատարագ չի մատչիր. զի Մեծի պահոց շարունակութիւն է: Նաեւ ոչ Արեւազալի կանոն կայ եւ Ճաշուի երգք կան, զի այս չորս օրեր միանգամայն տեւունի են իբրեւ շարունակութիւն Ծաղկազարդի:

կուած է, կը կարգացուն հետզհետէ Սաղմոսներ, ապա ընդմիջմամբ Ապաշխարութեան շարականաց, երիցս Աղօթք Յովնանու մարգարէի եւ Տէր ամենակալ, Ապա աւետարան Ղուկ. Է. 36: Յիսուս փարիսեցի Սիմոնի տան մէջ է, հրաւիրուած ի ճաշ, մեղաւոր կին մը Յիսուսի ոտները արցունքով կը թրջէ եւ մազերովը կը սրբէ, եւ կօծէ իւղով: Փարիսեցին կը գայթակղի. « Սա թէ մարգարէ ոք էր, ապա գիտէր թէ ո՞վ եւ ո՞րպիսի ոք կին մերձենայ ի սա, զի մեղաւոր է»: Այլ սակայն առակաւ մը Յիսուս Սիմոնը կշտամբելէ յետոյ, կնոջ դառնալով կըսէ, « Թողեալ լինին քեզ մեղք քո... հաւատք քո կեցուցին զքեզ, երթ ի խաղաղութիւն»:

Յետ սրբոյն Բարսղի աղօթքի ընթերցման ձժի սաղմոսն ի թիւ եւ ապա « Զողորմութեան քո զգուռն » շարականն երգելով կը բացուի խորանն եւ ի վերայ ասաշխարողաց կը կարգացուի աղօթքն օրհնութեան Յովնանու Ոսկեբերանի:

Ի ցերեկի ծածկուած է սեղանն, Ս. Գիրքն ընթեռնելով կը յիշատակուի Աստուծոյ Աբրահամէն զխաճակ զոհ ուզելը:

Առաքելական Ա. Թուղթ առ Կորնթացիս ԺԱ. 23: Պօղոս խօսելով Հաղորդութեան Ա. Խորհրդոյ վրայ կը պատուիրէ թէ քանի անգամ որ ուտէք այս հացն ու խմէք այս բաժակը, « Զմահ Տեառն պատմեցէք». ո՞ւմ պատմել. — ըստ Լամբրոնացոյն, « Հօրն, որում ի յուշ ածեմք զչարչարանս Միածնին՝ միջնորդ մեզ սղորմութեան », Մեկն. Պատ: Առաքեալը կը յաւելու թէ ով որ անարժանութեամբ կը հաղորդուի, պարտական պիտի մնայ մարմնոյ եւ արեան Տեառն: Մարդ ինքզինքը փորձելէ, սրբելէ յետոյ ուտելու է նոյն հացէն ու խմելու նոյն բաժակէն:

Ի բեմէ Աւետարան. Մատթ. ԻԶ. 17. յորում Փրկիչը կը յայտնէ թէ մատնիչը սեղանակից է, եւ թէ Յուդան է: Յետոյ կառնու հաց, կօրհնէ, կը կտրէ, կը տայ աշակերտաց ըսելով. « Առե՛ք, կերայ՛ք, այս է մարմին իմ. եւ բաժակն առնելով կը գոհանայ, կը տայ նոցա ըսելով. « Առե՛ք ի դիմանկ առնե՛ք ին, զի այդ արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ թաղմաց հեղսնի ի թողութիւն մեղաց»: Յետոյ ինք ու Առաք-

եալք կը մեկնին ի լեառն Զիթենեաց: Կը բացուի սեղանը զինի աւետարանին եւ Ս. Պատարագ կը մատչի:

Ո Տ Ն Ա Լ ՈՒ Ա Յ

Երեկոյին կը կատարուի Ոտնալուացի կարգը, զոր յօրինած է Ս. Եփրեմ եւ Թարգմանած Գրիգոր վկայասէր: Թէ աղօթքներն եւ թէ տաղերն յոյժ սրտառուչ են: Յիսուս կը խոնարհի եւ աչակերտաց ոտները կը լուայ եւ զենջակաւ կը սրբէ, Պետրոս ի սկզբան կընդդիմանայ եւ ապա կը զիջանի: Յիսուս կը պատուիրէ աչակերտաց, զնոյն առնել իրարու: Յովհ. ԺԳ. 1—15: Ո՛վ քրիստոնէական խոնարհութիւն:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ. — Ի գիշերի հսկումն է: Յիսուսի կտակն է. «Սիրեցե՛ք զխմեանս» եւ կաղօթէ որ իւր հաւատացեալք անփորձ մնան չարէն, եւ միութիւնն ի մէջ իւր եւ հաւատացելոց, անխզելի մնայ յաւիտեան. Յովհ. ԺԳ. — ԺԶ. Կը բռնուի Գեթսեմանի պարտէզին մէջ, կամբաստանուի քահանայապետաց առջեւ իբր հայհոյիչ օրինաց, Պետրոս ի հաւատոյ կընկնի եւ յետոյ կը զղջայ: Յիսուս կանարգուի, կը գանակոծուի չարաչար քահանայապետական բանտին մէջ եւ առաւօտուն Պիղատոսի առջեւ կամբաստանուի վերջապէս իբր քաղաքական յանցաւոր, դաւաճան պետութեան: Պիղատոս թէեւ ի սկզբան կը վարանի, այլ սակայն աղաղակք կատաղի ամբոխին, թէ «Ի խաչ հան, ի խաչ հան զդա», եւ թէ «եթէ արձակեա զդա, չես բարեկամ կայսեր». կստիպեն զինքն ի խաչ հանել զՅիսուս:

Եկեղեցին ի ցերեկի խաչելութեան ու երեկոյի Թաղման կարգ կը կատարէ, ընթեռնելով այն գրքերն ու Աւետարաններ, որք Քրիստոսի մահուան եւ Թաղման վրայ ակնարկութիւնք եւ նկարագրեր ունին:

ԱՒԱԳ ՇԱՐԲԱԹ. — Քահանայապետը կը կնքէ Քրիստոսի գերեզմանը կանուխ առաւօտուն, եւ զգուշութեան համար պահապաններ կը դնէ, թէ մի գուցէ Յիսուսի աչակերտք նորա մարմինը գողնան ու յետոյ սուտ համբաւ հանեն թէ յարեաւ: Մատթ. Իկ. 62:

Երեկոյին Ճրագալոյց եւ Ս. Պատարագ:

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾ

Աստուած ըսելով՝ կ'իմանամք բովանդակ տիեզերքի գերազոյն արարիչը ։ կառավարիչը , մարդկային ազգի օրէնըսողին , չարութեանց վրէժխնդիրը եւ առաքինութեանց վարձահատոյցը ։

Աստուծոյ գոյութեան բազում են ապացոյցք . մեք չասանամք երկուքն միայն յառաջ բերելով ։

Ա . Մարդկային ազգի հաւատքը .

Բ . Բնութեան ներդաշնակ կարգն ու գեղեցկութիւնը .

Առաջին . մարդկային ազգի հաւատքը կը ցուցնէ թէ՛ կայ մի Աստուած ։ Այս հաւատքի բնութենէ եւ յուղղատես մտքէ ունի ի մեզ զիւր ծագումն , որով սորա հակառակ անասուածին յառաջ բերած ամեն երեւակայական բացատրութիւնք կը ջլատին ։ Մարդկային ազգի հաւատքը՝ վկայութիւններով ապացուցուած մի իրողութիւն է ։ Արդ՝ խոր հնութեան մէջ չկայ ժողովուրդ մը , որ աստուածութիւն մը ճանչցած ըլլալու զգացմամբ , առաւել կամ նուազ տողորուած չըլլայ . նշանաւոր է առ այս Պլուտարքոսի խօսքը . «Նայէ , կըսէ , բովանդակ երկրիս երեսին վերայ , կարող ես գտնել քաղաքներ՝ առանց սլարսպի , առանց հրահանգներու եւ օրինաւոր վարչութեան , ժողովուրդներ՝ առանց շինուածքներ ու սեպհական ստացուածքներ ունենալու , առանց ձեռարուեստի եւ դրամոյ եւն . բայց չես կարող գտնել վայր մը՝ ուր աստուածական էութեան գաղափարը թափանցած չը լինի ։

Բայց աստի , հիները որ ծիծաղելի եւ այլանդակ նախապաշարունակներով լեցուցած էին երկինք եւ երկիր , այսու ամենայնիւ ինչպէս իմաստունք նոյնպէս եւ ռամիկը՝ մեր կարծածէն շատ աւելի ծանօթութիւն ունէին գերազոյն էակի մը , վեհազոյն Աստուծոյ մը վերայ , որ Տէրն եղած լինի համօրէն աստուածոյ եւ մարդկան ։

Անուանի իմաստասէրք, բանաստեղծք ու ճարտարախօսք թէեւ առ ահի կամ առ քաղաքականութեան, կը յարգէին ժողովրդեան կամ ազգային աստուածները, բայց կը ճանչնային տիեզերքը ստեղծողի մը գոյութիւնը, եւ ի դէպս կը հռչակէին նախախնամուղ Արարչի մը ամենակարողութիւնը, արդարութիւնը եւ մեծութիւնը, ինչպէս կը տեսնենք ի Հոմեր, յԵսիադոս, ի Պղատոն, յՈվիդիոս, ի Վիրգիլ, ի Կիկերոն, ի Սենեկա եւ յայլս: Եւ Կիպրիանոս իւր Յաղագս սրտութեան դից ճառին մէջ դիտել կուտայ թէ՛ ռամիկը միշտ կը խոստովանի զճշմարիտ Աստուածը, երբ ո՛ր եւ իցէ առթի մէջ բնական ազդմամբ մը եղակի ձայնով կը գոչէ. «Ո՛վ Աստուած, Աստուած կը տեսնէ, Աստուծոյ կը յանձնեմ»: Այս զգացմամբ, մարդկային հոգին կը վիայէ թէ՛ ինք ի բնէ քրիստոնեայ է, կըսէ, Տերառողիանոս:

Զեն սպառեր վկայութիւնք զծանօթութենէն Աստուծոյ, եթէ քաղել ուզենամք յետագայ ժամանակաց ժողովուրդներէ. Զի եթէ վայրենիներու մէջ իսկ կը տեսնուին հետք մի անկերպարան կրօնի, եթէ նոցա հաւատալիքներն եւ պաշտամունք յոյժ թանձր եւ խժգժական կ'երեւին, ո՞չ ապաքէն դժբա խանգարումն են մի ճշմարիտ գաղափարի, մի ուղիղ զգացման, որ եւ կուգայ հաստատել թէ աստուածութեան հաւատքը՝ այնչափ համաձայն է բանաւոր բնութեան, որ ընդմտած եւ թափանցած է ամենաբարձր տգիտութեան եւ խրթնազոյն վայրենութեան մէջ իսկ:

Արդ՝ ուստի՞ է ի մարդիկ աստուածածանօթութեան այս ընդհանուր հաւատք. հաւատք նախապատմական, որ նուաճած է իմաստունն և ռամիկն, որ երկրի մէջ պատահած ամէն կերպ յուզմանց եւ չփոթութեանց մէջ աննկուն եւ կանգուն մնացած է. տիրած է քայլաքաղակրթեալ եւ վայրենասուն տղաքաց վերայ հաւասարապէս. հաւատք միշտ տեսական, բաղմադիմի կրօնիւք եւ պաշտամամբք, հաւատք տիեզերական, ուստի՞ է սորա ծագումն, պարզապէս յուղիղ բանէն մարդոյ եւ ի ճշմարտութենէ:

Սակայն նախապաշարմունք եւ կիրք բազմաթիւ սխալմունքներ յառաջ բերելով՝ մթաբնեցին զայս պարզ հաւատք:

Ձի եթէ մարդ մարմնաւոր աստուածներ երեւակայեց, դա իւր զգայութեան սխալմունքն էր. եթէ բազմաստուածութիւն ընկալաւ, դա իւր տկարութեան սխալմունքն էր. եթէ զեղծագործ աստուածներ գաղափարեց, դա ուղղակի իւր կրից չափն էր. բայց թէ ուստի է այդ հաւատքի նախնական ծագումը, միայն ուղիւ բանականութիւնն կարող է մեկնաբանել եւ իմանալ: Այնպէս իմն բնական է մարդոյ հաւատալ յԱստուած, որպէս բնական է մանկան սիրել զիւր ծնողն:

Անաստուածք մարդկային ազգի այս ընդհանուր հաւատքը ջրելու համար, յառաջ կը բերեն երեւակայական պատճառներ: Կ'ենթադրեն անաստուածութեան մի նախնական վիճակ, ենթադրութիւն լրկ, զոր պատմութիւնը չ'երաշխաւորէր: Ապա ցուցնել կուզեն թէ՝ երկիւղը, քաղաքականութիւնը, մարդկային ընկերութեան շահը, պատճառ տուած ըլլան կրօնի ծագման:

Եթէ երկիւղը պատճառ եղած լինէր մարդկային ազգի հաւատքին, պէտք էր հնարել չարարար աստուածներ, մինչդեռ գիտենք որ պահապան եւ խնամակալ աստուածներ կը պաշտէին, եւ փոխանակ ահիւ եւ դուրսութեամբ յիշելու զնոսա, ի պատիւ նոցա խնջոյքներ եւ հանդէսներ կը կատարէին: Կըսեն թէ երկիւղն է որ հաւատացեալներ կը շինէ, ընդ հակառակն, երկիւղը ամբարիշտներ յառաջ կը բերէ, առաքինի լինելու համար քաջութիւն պէտք է. ախտաւորներ են, վասն որոյ ոյժ չունին բարի լինելու:

Երկրորդ. եթէ քաղաքականութիւնը նստփրեցուց մարդկան Աստուծոյ գոյութիւնը, զոր յառաջ կ'անգիտանային նոքա, պէտք էր դորա գոնէ հետքը նշմարուէր ի պատմութեան. արդ պատմութիւնը կը յիշեցնէ մեզի հին օրէնսդիրներ, ինչպէս են Սողոն, Լիկուրգոս, Մինովս, Նումա, որոց հաստատած օրէնսդրութիւններէն բացայայտ կը տեսնուի թէ նոքա ժողովուրդը արդէն աստուածածանօթ գտան: Ուրեմն քաղաքականութիւնն եւս չէ հնարած հաւատքը, ինչպէս որ նա չէ հնարած մարդկային բարբառը:

Երրորդ. կը խոստովանին անաստուածք թէ՝ Աստուծոյ գոյութեան հաւատքը որովհետեւ օգտակար է մարդկային

ընկերութեան, ընկերական շահը հնարած է զայդ: Եթէ Աստուծոյ գոյութեան հաւատքը օգտակար է մարդկութեան, ինչո՞ւ ուրեմն իրենք կը ճգնին ջնջել զայն: Սակայն իրենց անհիմն եւ ամբարիշտ դրութիւնը պիտի անցնի. եւ Աստուծոյ գոյութեան այդ հաւատքը ի մշտենջենաւորս պիտի մնայ մարդկային ազգին մէջ: Ո՛հ, այդ հաւատք ոչ միայն օգտակար, այլ եւ յոյժ կարեւոր է մարդկութեան. կարեւոր ի բարոյականին զոր կը նուիրագործէ. կարեւոր ընկերութեան համար զոր կը պաշտպանէ. կարեւոր թշուառներու համար, զորս կը խրախուսէ չլքանիլ եւ վերնախնամ Տեսչութեան վերայ դնել զիւրեանց յոյս, եւ ի նմա գտանել իրենց ապաւէնը. կարեւոր մեծատուններու համար, զորս կը կխրատէ չզեղծանիլ իրենց ճոխութեամբը, եւ կարեկից եւ ձեռնտու լինել վշտացելոյն. կարեւոր մեր սրտերու անյագ բաղձանքներուն համար, զի Աստուած միայն իւր ամբաւութեամբն՝ կարող է ընդ մեր սրտերու իղձերն. վերջապէս այս հաւատք կարեւոր դպրութեանց եւ արուեստից, որոց մեծութիւն, վսեմութիւն եւ գեղեցկութիւն կը ներշնչէ. զի անաստուաւածութիւնն ինչպէս գերեզման է առաքինութեան, նոյնպէս եւ մարդկային հանձարոյն մահն է: 3.

ԽՕՍՆԱԿ կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:
Տարեկան գինն է 30 դրու. Եւամսեայն 10 դրու. Հասը 20 փր.
Դիւղացի քահանայից Տարեկան բաժանորդագինն է 10 դրու:

Հանդիսիս վերաբերեալ գրութիւնք ուղղել, Առ

Խմբագրութիւն Խօսնակ Հանդիսի

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՇԱՅՈՑ, ԳՈՒՄԳԱՐՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վարչական Խորհրդոյն Կրօնական Ժողովոյ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՍԼԵԱՆ

Զամագնքլար, Յակոբեան խան, Թիւ 40, 44, 42, 43

معرف عمومیه نظارت جلیله سنک رخصتیله طبع اولمشدر